

Natuurhistorisch 2

Maandblad

Sprinkhanen van de Mariapeel

Eerste waarneming van de boktor
Callidiellum rufipenne in Nederland

Sprinkhanen van de Mariapeel

J. Slaats, Astenseweg 6, 5768 PD, Meijel, e-mail: jan.slaats@hetnet.nl

In 2016 werd de Mariapeel door de auteur onderzocht op drie groepen insecten: libellen, dagvlinders en sprinkhanen. Voor een beschrijving van de libellen- en dagvlinderfauna wordt verwezen naar SLAATS (2017; 2018). In deze bijdrage wordt de sprinkhanenfauna van de Mariapeel besproken. Daarbij zijn ook gegevens uit 2004 en 2010 betrokken, toen vergelijkbare inventarisaties werden uitgevoerd.

GEBIEDSBESCHRIJVING

Het landschapsbeeld in de Mariapeel, oorspronkelijk een uitgestrekt hoogveen, wordt gevormd door grote en kleine plassen [figuur 1], deels ontstaan door kleinschalige afgraving in de vorm van van boerenvervening [figuur 2]. Dit werden moerassen met Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en Pitrus (*Juncus effusus*), Ruwe berk (*Betula pendula*) en wilgen, vooral Geoorde wilg (*Salix aurita*), vochtige en droge heidevelden en graslanden. Daarnaast komen er verschillende bostypen voor. De droge bossen bestaan uit Ruwe berk, Zomereik (*Quercus robur*) en plaatselijk veel Sporkehout (*Frangula alnus*). De natte bostypen bestaan uit Zomereik met vooral Ruwe berk en Geoorde wilg. Voor een uitgebreidere beschrijving van het gebied wordt verwezen naar SLAATS (2017).

DOEL VAN DE INVENTARISATIE

In 2003 is de Mariapeel geïdentificeerd als een

gebied waar de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*) voorkomt, toen een kwetsbare en bedreigde soort in Limburg waarvoor beschermingsmaatregelen noodzakelijk werden geacht (KLEUKERS & VAN HOOFF, 2003). Daarnaast werden in de jaren negentig van de vorige eeuw in het gebied vernattingsmaatregelen getroffen die beoogden hoogveengroei weer mogelijk te maken. Dit proces van vernatting gaat nog steeds door. Ook in periode 2016–2018 werden deze in het kader van LIFE+ uitgevoerd. LIFE+ is de Europese subsidieregeling voor het uitvoeren van inrichtings- en beheermaatregelen in natuurgebieden die zijn ondergebracht in de Europese Habitatrictlijn, ook wel de Natura 2000-gebieden genaamd.

De effecten van vernatting op diverse groepen organismen, waaronder sprinkhanen, zijn niet eerder onderzocht. Daarom is de Mariapeel in de jaren 2004, 2010 en 2016 geïnventariseerd op het voorkomen van sprinkhanensoorten. De resultaten daarvan kunnen aanleiding geven tot het treffen of het aanpassen van beheermaatregelen.

FIGUUR 1

Karakteristiek beeld van de Mariapeel met droge biotopen en open water (foto: J. Slaats).

◀ FIGUUR 2

Voorbeeld van boerenverving in het Kerkkuilencomplex (foto: J. Slaats).

en 2010 is op vergelijkbare wijze geïnventariseerd. Dit bleek, ondanks de aanzienlijke vernatting in het gebied de afgelopen twintig jaar, overal nog mogelijk. Voor het verzamelen van waarnemingen van sprinkhanen zijn er, verspreid over de Mariapeel, 212 verschillende transecten uitgezet met een totale lengte van ongeveer 30 km. Een transect is een structuur van verschillende lengte zoals een pad, een

wegberm, een oever of een bosrand. Waarnemingen van sprinkhanen berusten op zicht- en geluidswaarnemingen. Er is geen sleepnet gebruikt, waardoor doornsprinkhanen en sommige soorten die nauwelijks hoorbaar zijn waarschijnlijk onderschat in de tabel staan aangegeven. Determinatie vond soms plaats op grond van gemaakte foto's. Voor het vaststellen van de Veenmol (*Gryllotalpa gryllotalpa*) zijn ook waarnemingen van hun graafgangen gebruikt. Alle per transect aangetroffen sprinkhanen werden genoteerd; tevens werden de (Amersfoort-)coördinaten bepaald voor het midden van dat transect. In tabel 1 is aangegeven hoeveel inventarisatiebezoeken er in 2004, 2010 en 2016 aan de Mariapeel zijn gebracht, hoeveel transecten daarbij zijn onderzocht en hoeveel sprinkhanen en hoeveel verschillende soorten daarbij werden aangetroffen.

AANGETROFFEN SOORTEN

In tabel 2 zijn de resultaten van de inventarisaties uit 2004, 2010 en 2016 weergegeven. In 2016 werden 20 verschillende soorten geteld. In 2004 en 2010 waren dit er 13 en 15, aanzienlijk minder dus. Zoals uit tabel 1 blijkt is het aantal bezoeken in 2016 met 50 echter aanzienlijk hoger dan in 2004 en 2010; ook het aantal onderzochte transecten is flink hoger. Opmerkelijk is dat het aantal getelde individuen juist aanzienlijk lager is dan tijdens beide eerdere inventarisaties.

Een eenduidige verklaring valt hier niet makkelijk voor te geven, ook omdat het beeld per soort verschilt. Niet onwaarschijnlijk is dat het weer een rol heeft gespeeld. In de periode rond het uitkomen van de nimfen in mei en juni viel er in de Mariapeel ongeveer vier keer zoveel regen als normaal (in 2016 ongeveer 240 mm tegen ongeveer 60 mm normaal) (KNMI, 2016). Waarschijnlijk zijn daardoor veel eitjes die in de bodem zijn afgezet 'verdrongen'; ook nimfen kunnen slecht tegen veel regen.

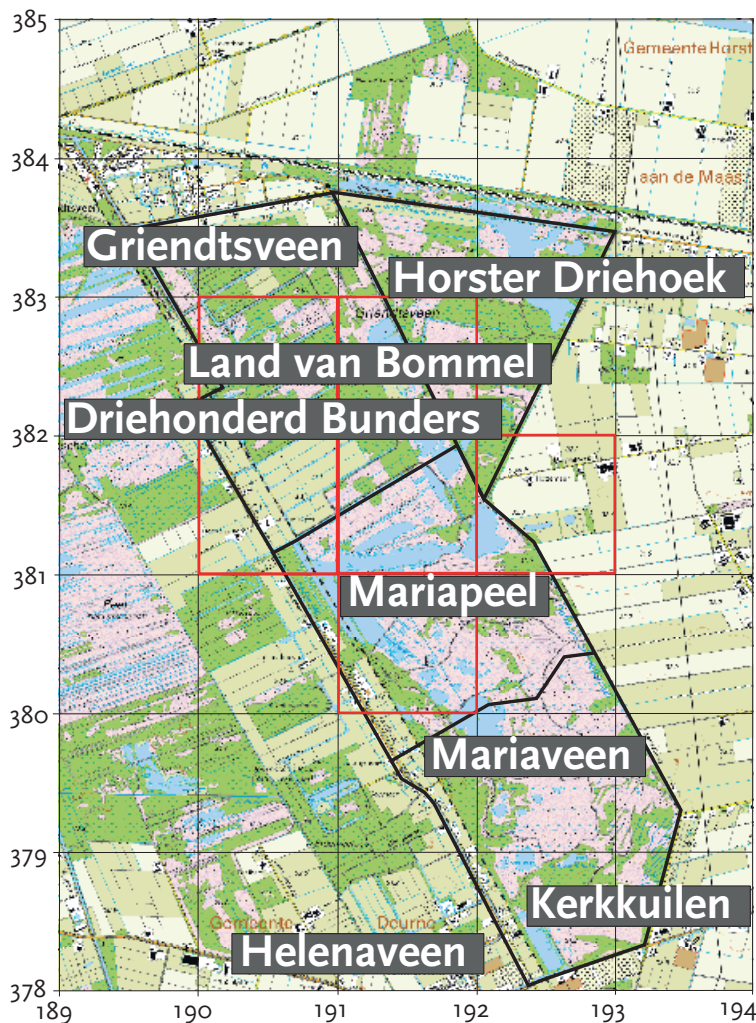
Het aantal aangetroffen soorten lijkt echter niet be-

METHODE

De sprinkhaneninventarisaties vonden tegelijkertijd en op dezelfde trajecten plaats waar ook naar libellen (SLAATS, 2017) en dagvlinders (SLAATS, 2018) is gezocht. Doelstelling daarbij was om ieder kilometerhok [figuur 3] tussen begin april en eind oktober 2016 minimaal 1x per maand te bezoeken. In 2004

▼ FIGUUR 3

Onderzochte gebiedsdelen en (in rood) onderzochte kilometerhokken in de Mariapeel.

Jaar	2004	2010	2016
Aantal bezoeken	42	23	50
Aantal onderzochte transecten	604	478	874
Aantal aangetroffen sprinkhanen	1768	1611	996
Aantal aangetroffen soorten sprinkhanen	13	15	20

TABEL 1

Aantal bezoeken aan de Mariapeel in 2004, 2010 en 2016 met het aantal onderzochte transecten en het aantal sprinkhanen.

invloed door de natte omstandigheden. Het hogere aantal soorten in 2016 kan voor een deel toegeschreven worden aan nieuwkomers in de Mariapeel, zoals de Gouden sprinkhaan (*Chrysochraon dispar*) en de Greppelsprinkhaan (*Roeseliana roeselii*). Vanwege hun meer verborgen levenswijze moest naar Boomsprinkhaan (*Meconema thalassinum*), Struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima*) en Zanddoortje (*Tetrix ceperoi*) heel gericht gezocht worden. Het is dus aannemelijk dat deze in vorige inventarisaties gemist zijn. De toegenomen kennis, ervaring en terreinkennis van de auteur zullen in dit opzicht ook een rol hebben gespeeld.

NIET WAARGENOMEN SOORTEN

Een verwachte maar niet waargenomen soort is de Zompsprinkhaan (*Pseudochorthippus montanus*). Deze soort komt voor in de Liesselse Peel (eigen waarneming in 2015 en Waarneming.nl, geraadpleegd 28 november 2017) op ruim twee kilometer van de Mariapeel. De habitatcondities van de Zompsprinkhaan (veengebieden en vochtige graslanden) zijn in de Mariapeel aanwezig.

In 2016 is de Snortikker (*Chorthippus mollis*) niet gezien. Deze soort werd door de auteur in 2006 tijdens een gewone wandeling in de Mariapeel met zes exemplaren waargenomen maar daarna nooit

meer. Ook in 2005 was de soort op twee verschillende plaatsen vastgesteld; buiten de Mariapeel werd ze in 2013 in een berm langs de Zwarte Plakweg, op ongeveer honderd meter van de Mariapeel, gezien (Waarneming.nl; geraadpleegd 28 november 2017).

De Blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulescens*) werd op 21 juli 2013 waargenomen langs een zandpad in het heidegebied in het Mariaveen, het zuidelijke deel van de Mariapeel (Waarneming.nl; geraadpleegd 28 november 2017). Daarna is de soort niet meer gezien. Waarschijnlijk betrof het destijds één zwerfend exemplaar.

Van Snortikker en Blauwvleugelsprinkhaan is het denkbaar dat ze toch meer structureel in de Mariapeel voorkomen, omdat hun voorkeurhabitats in het gebied aanwezig zijn.

Met de reeks aangetroffen soorten is de Mariapeel een gebied dat rijk is aan sprinkhanensoorten.

TRENDS

Op basis van de in 2004, 2010 en 2016 verzamelde inventarisatiegegevens is getracht een trend voor de sprinkhanen in de Mariapeel in te schatten. Deze en de landelijke trend (BAKKER *et al.*, 2015; Waarneming.nl, geraadpleegd 28 november 2017) zijn in tabel 2 aangegeven.

TABEL 2

Aangetroffen sprinkhanensoorten in 2004, 2010 en 2016 in de Mariapeel. Per soort is het werkelijk getelde of geschatte aantal individuen aangegeven, tevens uitgedrukt als percentage van het totaal. Snortikker (*Chorthippus mollis*) en Blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulescens*) werden buiten de drie genoemde inventarisatiejaren waargenomen. Het totaal aantal sprinkhanensoorten komt daarmee op 22. Tevens zijn aangegeven de door de auteur geïnterpreteerde trends voor de Mariapeel en de landelijke trends op basis van BAKKER *et al.* (2015) en Waarneming.nl, geraadpleegd 28 november 2017.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal	Aantal	Aantal	%	%	%	Trend	Trend
		2004	2010	2016	2004	2010	2016	Mariapeel	Nederland
Veenmol	<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i>	-	6	3	-	0,4	0,3	?	=
Zuidelijk spitskopje	<i>Conocephalus discolor</i>	7	48	49	0,4	3	4,9	+	+
Gewoon spitskopje	<i>Conocephalus fuscus</i>	280	110	85	15,8	6,8	8,5	=	=
Struiksprinkhaan	<i>Leptophyes punctatissima</i>	-	-	5	-	-	0,5	?	+
Boomsprinkhaan	<i>Meconema thalassinum</i>	-	-	1	-	--	0,1	?	=
Heidesabelsprinkhaan	<i>Metrioptera brachyptera</i>	10	13	3	0,6	0,8	0,3	-	=
Sikkelsprinkhaan	<i>Phaneroptera falcata</i>	13	3	4	0,7	0,2	0,4	?	+
Grote groene sabelsprinkhaan	<i>Tettigonia viridissima</i>	19	16	10	1,1	1	1	=	=
Greppelsprinkhaan	<i>Roeseliana roeselii</i>	-	-	16	-	-	1,6	?	=/+
Ratelaar	<i>Chorthippus biguttulus</i>	113	336	53	6,4	20,9	5,3	?	=
Bruine sprinkhaan	<i>Chorthippus brunneus</i>	55	8	18	3,1	0,5	1,8	?	=/-
Krasser	<i>Chorthippus parallelus</i>	325	267	285	18,4	16,6	28,6	=	=
Knopsrietje	<i>Myrmeleotettix maculatus</i>	34	29	23	1,9	1,8	2,3	=	=/-
Zwart wekkertje	<i>Omocestus rufipes</i>	261	292	154	14,8	18,1	15,5	=	=
Moerassprinkhaan	<i>Stethophyma grossum</i>	152	239	136	8,6	14,8	13,7	=/+	+
Gouden sprinkhaan	<i>Chrysochraon dispar</i>	-	-	34	-	-	3,4	?	+
Kustsprinkhaan	<i>Chorthippus albomarginatus</i>	467	201	105	26,4	12,5	10,5	-	=
Zanddoortje	<i>Tetrix ceperoi</i>	-	-	1	-	-	0,1	?	+
Zeggedoortje	<i>Tetrix subulata</i>	-	2	4	-	0,1	0,4	?	=
Gewoon doortje	<i>Tetrix undulata</i>	32	41	7	1,8	2,5	0,7	=	=
Snortikker	<i>Chorthippus mollis</i>							?	=/-
Blauwvleugelsprinkhaan	<i>Oedipoda caerulescens</i>							?	+
Totaal		1768	1611	996	100	100	100		

▲ FIGUUR 4
Vrouwtje van het
Zuidelijk spitskopje
(*Conocephalus fuscus*)
(foto: J. Slaats).

Op basis van de verzamelde gegevens is het bij tenminste twaalf soorten niet goed mogelijk om een trend te onderscheiden. Voor slechts één soort, het Zuidelijk spitskopje (*Conocephalus fuscus*) [figuur 4], is een duidelijk positieve trend waarneembaar. De Moerassprinkhaan laat een stabiele tot licht toenemende populatie zien.

De landelijke trends voor de 22 in de Mariapeel waargenomen soorten zien er aanzienlijk gunstiger uit: zeven soorten nemen toe, één soort (de Grep-pelsprinkhaan) is gelijk gebleven of neemt licht toe, elf soorten zijn gelijk gebleven en drie soorten zijn gelijk gebleven of nemen iets af (Bruine sprinkhaan (*Chorthippus brunneus*), Knopsprietje (*Myrmeleotettix*

maculatus) en Snortikker) (BAKKER *et al.*, 2015).

De trendverschillen tussen de Mariapeel en het landelijke beeld zijn te herleiden op het gegeven dat de drie inventarisaties momentopnamen zijn terwijl het landelijke beeld op een jaarlijkse weergave van alle waarnemingen in Nederland berust.

TYPERING VAN DE SPRINKHANENFAUNA VAN DE MARIAPEEL

Hoe zijn de aangetroffen soorten over de verschillende terreintypen in de Mariapeel verdeeld? Om daar meer over te kunnen zeggen is het waarnemenbestand verdeeld over vijf verschillende terreintypen: heide, moeras, schraal grasland, struweel en bos, en overige biotopen [tabel 3]. De overige biotopen omvatten ruigten, ruderaal terreinen, vegetaties van Duinriet (*Calamagrostis epigejos*), zomen, ruigtes met Riet (*Phragmites australis*) en veraarde venige bodems. De typering voor een bepaald terreintype is bewerkt naar BAKKER *et al.* (2015) en Waarneming.nl, geraadpleegd 28 november 2017.

Soorten van heide

Heidesabelsprinkhaan (*Metrioptera brachyptera*), Knopsprietje (*Myrmeleotettix maculatus*), Zwart wekertje (*Omocestus nufipes*) [figuur 5] en Snortikker hebben als voorkeursbiotoop droge heide, hoewel de Heidesabelsprinkhaan ook in vochtige heide en pijpenstrootjesvelden voorkomt. Deze sprinkhanen komen verspreid in de gehele Mariapeel voor, maar zijn geconcentreerd in het zuidelijke deel, waar de meeste heideterreinen liggen [figuur 6]. Ook het Gewoon doortje (*Tetrix undulata*) komt hier voor. Qua omvang is de habitat droge heide in de Mariapeel als gevolg van toenemende vernatting afgenomen. Door het vooral aan de oostzijde van het middengebied gevoerde begrazingsbeheer, gericht op het verminderen

TABEL 3
Aantal sprinkhanen-
waarnemingen
en soortenaantal
per kilometerhok,
vergeleken met de
belangrijkste kilometer-
hokken voor libellen en
dagvlinders.

Kilometerhok	Aantal waarnemingen 2004	Aantal waarnemingen 2010	Aantal waarnemingen 2016	Aantal soorten 2004	Aantal soorten 2010	Aantal soorten 2016	Belangrijkste km-hokken sprinkhanen	Belangrijkste km-hokken libellen	Belangrijkste km-hokken dagvlinders
189-383	11	14	0	3	5	0			
190-381	358	183	172	8	10	10	X		
190-382	17	2	1	7	1	1			
190-383	195	224	21	8	8	5	X		X
191-379	12	63	19	6	6	7			
191-380	105	141	87	8	9	12	X	X	X
191-381	104	20	110	7	6	12	X	X	
191-382	112	134	30	7	10	4	X	X	X
191-383	201	27	27	7	4	3			
192-378	44	56	48	6	5	6			
191-379	198	132	27	11	8	6	X		
192-380	99	187	163	8	7	8			
192-381	69	241	85	7	10	9	X	X	X
192-382	44	92	48	7	8	5		X	X
192-383	28	38	34	4	2	3		X	X
193-378	17	14	41	5	2	4			
193-379	100	23	44	7	6	7			
193-380	3	13	26	2	3	5			

► FIGUUR 5

Mannetje van het Zwart wekkertje (*Omocestus rufipes*) (foto: J. Slaats).

van de aanwezige vergrassing door Pijpenstrootje en het creëren van meer zandige en open plekken met Struikhei (*Calluna vulgaris*), kan in de komende jaren het areaal droge heide weer toenemen.

In 2013 is één Blauwvleugelsprinkhaan in het heidegebied waargenomen. Of deze soort in de toekomst vaker gezien zal worden is onzeker omdat open droge zandvlakten en schrale droge graslanden, het optimale biotoop voor deze soort, maar beperkt voorkomen.

Soorten van moeras

Gewoon spitskopje (*Conocephalus dorsalis*), Moerassprinkhaan en Zeggedoorntje (*Tetrix subulata*) zijn soorten die typerend zijn voor de moerassige plekken in de Mariapeel. Vooral natte vegetaties met Pitrus en/of Pijpenstrootje zijn bij deze soortgroep favoriet. De Moerassprinkhaan kan ook in vochtig grasland worden aangetroffen. Deze groep komt verspreid in de hele Mariapeel voor; het zwaartepunt is echter gelegen in de zuidelijke helft, de Horster Driehoek en in delen van de Driehonderd Bunders [figuur 7]. In de Mariapeel heeft de Gouden sprinkhaan een optimaal biotoop gevonden in droge en natte pijpenstrootjevegetaties. Dat geldt ook voor de Meinweg (HERMANS & VAN BUG-

GENUM, 1986), de Groote Peel en de Deurnese Peel (eigen waarneming auteur).

Soorten van schraal grasland

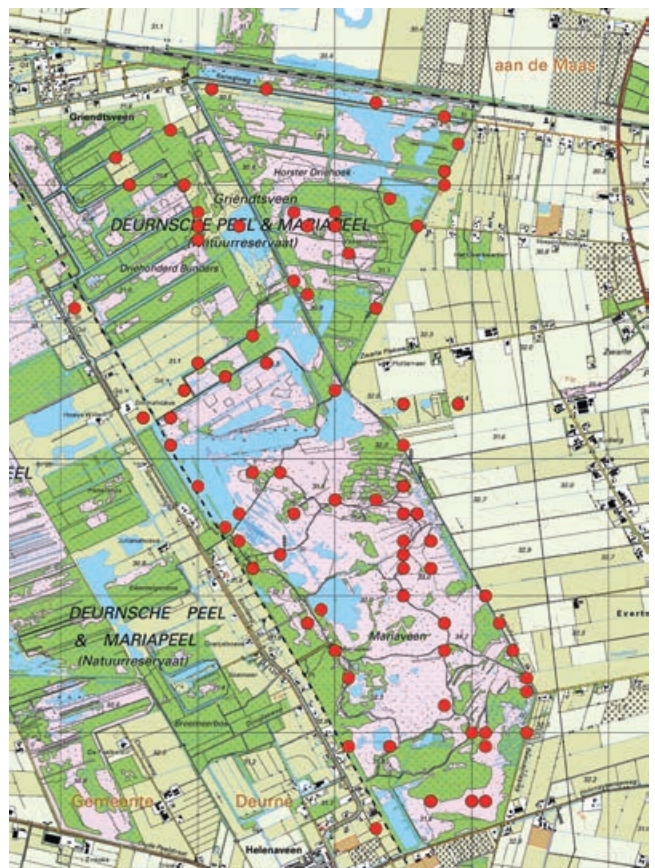
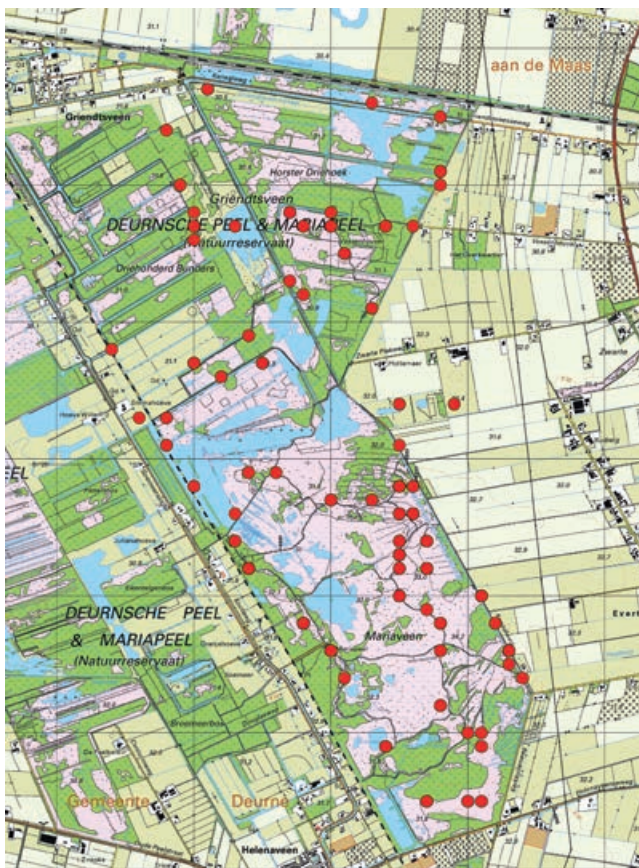
In de droge graslanden is de Ratelaar (*Chorthippus biguttulus*) de talrijkste soort. Het is echter een generalist die ook in andere biotopen kan voorkomen. De Kustsprinkhaan (*Chorthippus albomarginatus*) blijkt iets specifiekere eisen te stellen aan zijn biotoop. Deze soort lijkt afhankelijk van wat langer

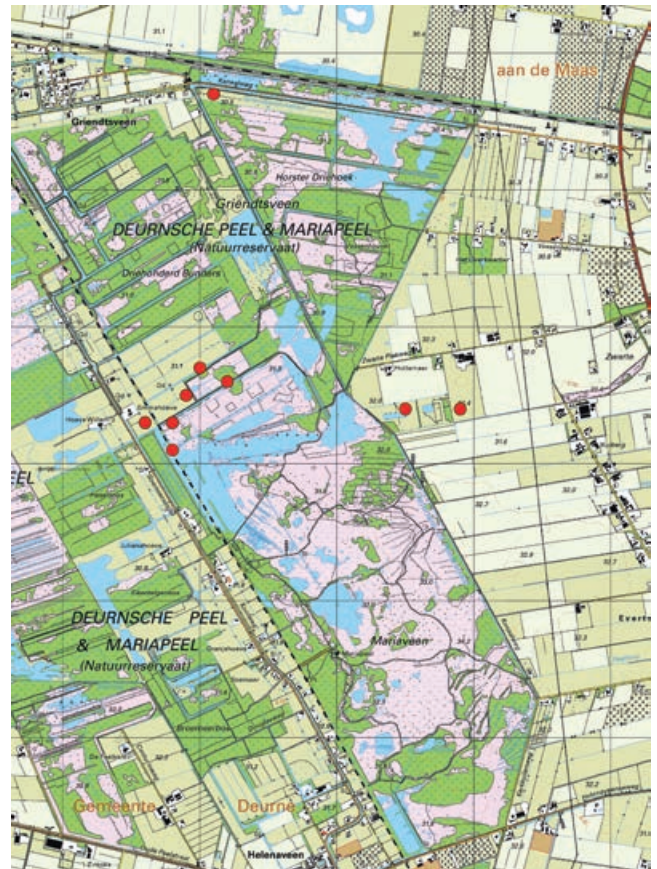
◀ FIGUUR 6

Verspreiding van sprinkhanensoorten van de heide.

▼ FIGUUR 7

Verspreiding van sprinkhanensoorten van moerassen.

▲ FIGUUR 8
Verspreiding van sprinkhanensoorten van schraal grasland.

► FIGUUR 9
Verspreiding van de Kustsprinkhaan (*Chorthippus albomarginatus*).

gras in vochtigere weilanden. Ook de sprinkhangroep van schrale graslanden [tabel 3] komt verspreid in de hele Mariapeel voor [figuur 8]. Als voorbeeld wordt de verspreiding van de Kustsprinkhaan gegeven [figuur 9 en 10].

Soorten van bos en struweel

Struiksprinkhaan, Boomsprinkhaan en Sikkelsprinkhaan (*Phaneroptera falcata*) zijn kenmerkende soorten voor het habitat bos en struweel [figuur 11]. Struiksprinkhaan en Boomsprinkhaan zijn alleen goed te inventariseren door met een net door de vegetatie te slepen en door het afkloppen van struiken en takken. Deze technieken zijn in de Mariapeel niet toegepast. Daarom is het twijfelach-

tig of de Struiksprinkhaan een nieuwkomer voor de Mariapeel is, hoewel ze in 2016 voor het eerst werd waargenomen. Ook de Boomsprinkhaan is een moeilijk te inventariseren soort omdat deze in bomen leeft en een voor mensen nauwelijks hoorbaar geluid produceert. Deze soort werd behalve in 2016 ook in 2013 en 2015 waargenomen in de Mariapeel (eigen waarneming auteur). De Sikkelsprinkhaan [figuur 12] komt in de Mariapeel slechts in lage aantallen voor. Het is onzeker hoe de groep sprinkhanen van bos en struweel zich verder gaat ontwikkelen. De huidige beheermaatregelen gaan ten koste van opgaande vegetaties en het areaal voor deze soorten neemt daardoor af. Volgende inventarisaties zullen moeten uitwijzen of veranderingen in de biotoop van bos en struweel ook tot andere aantallen voor de sprinkhanen in deze groep zullen leiden.

Overige biotopen

Veenmol, Zuidelijk spitskopje, Grote groene sabelsprinkhaan (*Tettigonia viridissima*) en Grepelsprinkhaan zijn soorten die in diverse andere biotopen werden aangetroffen. De zeldzame Veenmol [figuur 13] is niet geïnventariseerd op basis van geluid maar op basis van de aanwezigheid van graafgangen. Deze zijn echter maar op een

◀ FIGUUR 10
Kustsprinkhaan (*Chorthippus albomarginatus*) (foto J. Slaats).

Het Peelgebied in de Brabants/Limburgse grensregio is de enige streek in Zuidoost-Nederland waar nog meerdere populaties van deze gravende sprinkhaan aanwezig zijn, zoals in de Deurnese Peel, Liesselse Peel en Grote Peel (Waarneming.nl, geraadpleegd 28 november 2017).

paar plaatsen gevonden, zoals aan de westkant van de Horster Driehoek nabij de Hoofdwijk en langs het beheerpad dat de Mariapeel van west naar oost doorkruist. Het kan echter zijn dat de Veenmol meer voorkomt dan uit deze inventarisaties blijkt.

Kleine, geïsoleerde populaties worden hier en daar nog in het westen van Midden-Limburg aangetroffen. Daarnaast werd de soort in 2017 ook opgemerkt in het Leudal (Waarneming.nl, geraadpleegd 2 januari 2018).

◀ FIGUUR 11
Verspreiding van
sprinkhanensoorten
van bos en struweel.

▲ FIGUUR 12
Vrouwje van de
Sikkelsprinkhaan
(*Phaneroptera falcata*)
(foto J. Slaats).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Heide droog en/ of vochtig	Moeras	Schraal grasland droog en/ of vochtig	Struweel en bos	Overige biotopen
Veenmol	<i>Gryllotalpa gryllotalpa</i>					X
Zuidelijk spitskopje	<i>Conocephalus discolor</i>	x	x			X
Gewoon spitskopje	<i>Conocephalus fuscus</i>		X	x	x	
Struiksprinkhaan	<i>Leptophyes punctatissima</i>				X	x
Boomsprinkhaan	<i>Meconema thalassinum</i>				X	X
Heidesabelsprinkhaan	<i>Metrioptera brachyptera</i>	X				
Sikkelsprinkhaan	<i>Phaneroptera falcata</i>	x		x	X	x
Grote groene sabelsprinkhaan	<i>Tettigonia viridissima</i>	x	x	x	x	X
Greppelsprinkhaan	<i>Roeseliana roeselii</i>			x		X
Ratelaar	<i>Chorthippus biguttulus</i>	X	x	X	X	X
Bruine sprinkhaan	<i>Chorthippus brunneus</i>	X	x	X	X	X
Krasser	<i>Chorthippus parallelus</i>	X	X	X	x	X
Knopspretje	<i>Myrmeleotettix maculatus</i>	X		x		x
Zwart wekkertje	<i>Omocestus rufipes</i>	X			x	
Moerassprinkhaan	<i>Stethophyma grossum</i>	x	X	X		
Gouden sprinkhaan	<i>Chrysochraon dispar</i>	x	x	X		x
Kustsprinkhaan	<i>Chorthippus albomarginatus</i>		x	X		x
Zanddoortje	<i>Tetrix ceperoi</i>	x				x
Zeggedoortje	<i>Tetrix subulata</i>		X	x		
Gewoon doortje	<i>Tetrix undulata</i>	X	x	x	x	x
Snortikker	<i>Chorthippus mollis</i>	X		X	x	x
Blauwvleugelsprinkhaan	<i>Oedipoda caerulea</i>	X		X		

TABEL 4
Verdeling van de
waargenomen soorten
in de Mariapeel,
verdeeld over 5 verschil-
lende biotopen. X:
voorkeursbiotoop voor
de soort; X: belangrijk
biotoop maar nog geen
voorkeursbiotoop;
x: een biotoop waar
de soort ook in wordt
waargenomen, maar
wat minder belangrijk is.

◀ FIGUUR 13
Veenmol (*Grylotalpa grylotalpa*) (foto). Slaats).

Uit tabel 4 blijkt dat in 2016 de hoogste aantallen soorten en aantallen waargenomen sprinkhanen werden aangetroffen in de kilometerhokken 190-381, 190-383, 191-380, 191-381, 191-382, 191-379 en 192-381 [figuur 3]. Als deze belangrijke kilometerhokken worden vergeleken met de belangrijkste kilometerhokken voor libellen (SLAATS, 2017) en dagvlinders (SLAATS, 2018) blijkt dat drie hokken voor alle drie insectengroepen belangrijk zijn. De kilometerhokken 191-380, 191-382 en 192-381 behoren qua insecten tot de toplocaties van de Mariapeel, waarschijnlijk vanwege hun structuurrijkdom en de grote variatie in vegetatie- en watertypen.

DE MOERASSPRINKHAAN

KLEUKERS & VAN HOOF (2003) publiceerden in 2003 het Beschermingsplan sprinkhanen en krekels in Limburg. Door de sterke achteruitgang van de Moerassprinkhaan in Limburg, als gevolg van de inkrimping van het areaal laag- en hoogveenmoerassen en vochtige graslanden (HERMANS *et al.*, 1990), was een op herstel van de soort gericht beheer dringend gewenst. Omdat de soort nog slechts in een beperkt aantal gebieden, waaronder de Peelvenen, voorkwam werd ook de Mariapeel in dit beschermingsplan opgenomen. Een bijkomende

DIVERSITEIT VAN SPRINKHANEN IN DE MARIAPEEL

Naast presentie als percentage van het totaal aantal waargenomen sprinkhanen [tabel 2] kan de verspreiding van sprinkhanen in de Mariapeel illustratief weergegeven worden in aantallen waarnemingen en soorten per kilometerhok, hoewel het aantal waarnemingen per hok beïnvloed wordt door de bezoekfrequentie en de toegankelijkheid van het terrein. Dit moet echter als een gegeven beschouwd worden.

▼ FIGUUR 14
Mannetje van de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*) (foto). Slaats).

► FIGUUR 15
Verspreiding van de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*).

reden was dat gevreesd werd dat door de vernattingmaatregelen, waaronder de lokale inundaties in de negentiger jaren, de condities voor de soort in dit gebied zouden verslechteren. Na een inventariserend bezoek aan de Mariapeel in 2002 werden op vijf locaties verspreid over ongeveer 25 ha naar schatting ongeveer 1000 individuen aangetroffen (KLEUKERS & VAN HOOFF, 2003). De locaties met zingende mantjes bevonden zich centraal in de Driehonderd Bunders en in de omgeving van de grote vennen in het zuidelijke deel van de Mariapeel.

De inventarisaties van 2004, 2010 en 2016 laten zien dat de populatie van de Moerassprinkhaan [figuur 14] redelijk constant is gebleven. Uit figuur 15 blijkt dat de soort in vrijwel het gehele natuurgebied voorkomt. In 2016 werden individuen waargenomen op tenminste 20 verschillende plaatsen, verspreid gelegen in de gehele Mariapeel. In 2002 werd de soort slechts op de helft van deze locaties aangetroffen. De conclusie is dan ook dat de Moerassprinkhaan zich na 2003 verder in de Mariapeel heeft uitgebreid en dus een toenemende populatie laat zien.

BEHEER

Het is vanuit het oogpunt van beheer zinvol om zorgvuldig met lokale soortenrijkdom om te gaan en zo nodig extra maatregelen te treffen voor het behoud van de diversiteit. In relatie tot sprinkhanen is het bijvoorbeeld goed om verbossing te voorkomen. Het areaal bos is met name in de Driehonderd Bunders en de Horster Driehoek aanzienlijk toegenomen (BOOM *et al.*, 2007). In het zuiden van de Mariapeel wordt Trosbosbes (*Vaccinium corymbosum*) bestreden, waardoor dichtgroei van het terrein wordt tegengegaan. Ook vergrassing van heide met Pijpenstrootje vormt voor sommige soorten sprinkhanen een bedreiging zoals voor het Gewoon doorntje en Zwart wekkertje, die een voorkeur hebben voor open, kale en soms wat vochtige plekken in het heidemilieu. Door deze terreinen te begrazen met grote grazers wordt vergrassing tegengegaan. Daarbij moet er wel op gelet worden dat er stukken met grassen als voedselbron voor sprinkhanen

behouden blijven. Een beheer gericht op variatie in het terrein en gekoppeld aan de kenmerkende biotopen van de Mariapeel zal echter een garantie blijken voor een rijke sprinkhanenfauna, ook in de komende jaren.

DANKWOORD

Staatsbosbeheer wordt bedankt voor het verlenen van de vergunning die nodig was voor dit onderzoek. Daarnaast wil ik graag Philip Bossenbroek bedanken voor het opzetten van dit artikel, Jan Hermans voor het inhoudelijke commentaar en Gerard Majoor voor de redactionele adviezen. Martine Lemmens wordt bedankt voor het vervaardigen van de kaartjes.

Summary

GRASSHOPPERS OF THE MARIAPEEL AREA, 2004-2016

The Mariapeel area is a nature reserve in the south-eastern part of the Netherlands. Its dominant types of vegetation are former peatlands, dry and wet heather, marshes and woodland consisting of birch and willow. In 2004, 2010 and 2016, intensive surveys were carried out to explore the local grasshopper fauna. In all, 22 different species were observed, including two species found sporadically in 2005 and 2013, respectively. Population developments are briefly described, showing that populations often proved to be stable or slightly increasing.

In 2016, six new grasshopper species were observed in the reserve. Apart from these, two species showed decreasing numbers in the area: Bog bush-cricket (*Metriopectera brachyptera*) and Lesser marsh grasshopper (*Chorthippus albomarginatus*). The national developments for these species show more stable trends.

The characteristic species of five different habitats are described. In view of the peat restoration projects carried out at the end of the twentieth century, the 2016 survey paid special attention to the Large marsh grasshopper (*Stethophyma grossum*). It had been feared that the higher water levels implemented to stimulate peat growth might have affected habitat conditions for this species. However, in 2016 the Large marsh grasshopper showed an increasing population.

Finally, the Mole cricket (*Gryllotalpa gryllotalpa*) is a rare and threatened species which has local strongholds in the Mariapeel area.

Literatuur

- BAKKER, W.H., J.H. BOUWMAN, F. BREKELMANS, E.C. COLIJN, R. FELIX, M.A.J. GRUTERS, W. KERKHOF & R.M.J.C. KLEUKERS, 2015. De Nederlandse sprinkhanen en krekels (Orthoptera). Entomologische tabellen 8, supplement bij Nederlandse Faunistische Mededelingen, EIS Kenniscentrum, Leiden.
- BOOM, B. VAN DEN., PH. BOSSENBROEK & J. HOLTAND, 2007. 10 Jaar hoogveenregeneratie in de Peel. De Levende Natuur 108(4): 155-161.
- HERMANS, J.T. & H. J. M. VAN BUGGENUM, 1986. Sprinkhanen en krekels in het Meinweggebied. Roer-streek '86; Jaarboek Heemkundevereniging Roer-streek, St. Odiliënberg: 106-122.
- HERMANS, J.T., S. JANSSEN & W. JANSSEN, 1990. Verspreiding, oecologie en beheer van de Moerassprinkhaan in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 79(2): 34-38.
- KNMI, 2016. KNMI Neerslagkaart. Maand juni 2016. Aangemaakt 16 augustus 2016. Geraadpleegd 15 mei 2017. http://archieff.neerslagkaart.nl/?l=meers;ag_a&d=20160601&dm=maand
- KLEUKERS, R.M.J.C. & P.H. VAN HOOFF, 2003. Beschermingsplan sprinkhanen en krekels in Limburg. EIS-Nederland/Bureau Natuurbalans – Limes Diversigens BV, Leiden/Nijmegen.
- SLAATS, J., 2017. Libellen als indicatoren voor hoogveenherstel in de Mariapeel – Libelleninventarisatie 2016. Natuurhistorisch Maandblad 106(12): 203-212.
- SLAATS, J., 2018. Dagvlinders van de Mariapeel. Natuurhistorisch Maandblad 107(9): 165-173.

Colofon

DAGELIJKS BESTUUR

Harry Tolkamp (voorzitter), Rob Geraeds (vice-voorzitter), Alfred Paarlberg (penningmeester) & Frank Oelmeijer.

ALGEMEEN BESTUUR

Toon van Baal, Marian Baars, Jan-Joost Bakhuizen, Susanne Hanssen, Wouter Jansen, Stef Keulen, Pieter Puts, Victor van Schaik, Katrien de Vos-Reesink, Aidan Williams & Linda Wortel.

KANTOOR

Olaf Op den Kamp, Jeanne Cuypers & Martine Lemmens.

ADRES

Kapellerpoort 1, 6041 HZ Roermond,
tel. 0475-386470 (kantoor@nhgl.nl).
www.nhgl.nl.

LIDMAATSCHAP

€ 35,00 per jaar. Leden t/m 23 jaar € 17,50; bedrijven, verenigingen, instellingen e.d. € 105,00.
Okjen Weinreich (leden@nhgl.nl).
IBAN: NL73RABO0159023742, BIC: RABONL2U.

BESTELLINGEN/PUBLICATIEBUREAU

Publicaties zijn te bestellen bij het publicatiebureau, Marja Lenders (publicaties@nhgl.nl).
Losse nummers € 4,-; leden € 3,50 (incl. porto), themanummers € 7,-.
IBAN: NL31INGB0000429851, BIC: INGBNL2A.

KRINGEN

KRING HEERLEN

John Adams (kringheerlen@nhgl.nl).

KRING MAASTRICHT

Bert Op den Camp (kringmaastricht@nhgl.nl).

KRING ROERMOND

Math de Ponti (kringroermond@nhgl.nl).

KRING VENLO

Peter Eenshuistra (kringvenlo@nhgl.nl).

KRING VENRAY

Patrick Palmen (kringvenray@nhgl.nl).

STUDIEGROEPEN

FOTOSTUDIEGROEP

Bert Morelissen (fotostudiegroep@nhgl.nl).

HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

Rick Reijerse (herpetostudiegroep@nhgl.nl).

LIBELLENSTUDIEGROEP

Jan Hermans (libellenstudiegroep@nhgl.nl).

MOLLUSKEN STUDIEGROEP LIMBURG

Stef Keulen (molluskenstudiegroep@nhgl.nl).

MOSSENSTUDIEGROEP

Paul Spreuwenberg (mossenstudiegroep@nhgl.nl).

PADDENSTOELLENSTUDIEGROEP

Henk Henczyk (paddenstoelenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENSTUDIEGROEP

Olaf Op den Kamp (plantenstudiegroep@nhgl.nl).

PLANTENWERKGROEP WEERT

Jacques Verspagen
(plantenwerkgroepweert@nhgl.nl).

SPRINKHANENSTUDIEGROEP

Harry van Buggenum
(sprinkhanenstudiegroep@nhgl.nl).

STUDIEGROEP EPHEMEROPTERA, PLECOPTERA EN TRICHOPTERA

Harry Tolkamp (ept@nhgl.nl).

STUDIEGROEP ONDERAARDE KALKSTEENGROEVEN

Rob Visser (secretariaat@sok.nl).

VISSENWERKGROEP

Victor van Schaik (vissenstudiegroep@nhgl.nl).

VLINDERSTUDIEGROEP

Mark de Mooij (vlinderstudiegroep@nhgl.nl).

VOGELSTUDIEGROEP

Nicky Hulbosch (vogelstudiegroep@nhgl.nl).

WANTSENSTUDIEGROEP LIMBURG

Martine Lemmens (wantsen@nhgl.nl).

WERKGROEP DRIESTRIJK

Wouter Jansen (werkgroepdriestrijk@nhgl.nl).

ZOOGDIERENSTUDIEGROEP

Aegidia van Grinsven
(zoogdierenstudiegroep@nhgl.nl).

STICHTINGEN

STICHTING NATUURPUBLICATIES LIMBURG

Uitgever van publicaties, boeken en rapporten
(snl@nhgl.nl).

STICHTING DE LIERELEI

Projectbureau voor onderzoek van natuur en landschap in Limburg (lierelei@nhgl.nl).

STICHTING IR. D.C. VAN SCHAIK

Stichting voor het beheer van onderaardse kalksteengroeve Limburg, Postbus 2235,
6201 HA Maastricht (vanschaikstichting@nhgl.nl).

STICHTING NATUURBANK LIMBURG

Stichting voor het beheer van waarnemingen van het NHG (natuurbank@nhgl.nl).

NATUURHISTORISCH M A A N D B L A D

REDACTIE Olaf Op den Kamp (hoofdredacteur), Phlip Bossenbroek, Henk Heijligers, Jan Hermans, Ton Lenders, Gerard Majoor (eindredactie), Guido Verschoor & Marc en Anita Poeth (redactie-assistenten) (redactie@nhgl.nl).

RICHTLIJNEN VOOR KOPIJ-INZENDING

Diegenen die kopij willen inzenden, dienen zich te houden aan de richtlijnen voor kopij-inzending. Deze kunnen worden aangevraagd bij de redactie of zijn te bekijken op www.nhgl.nl.

LAY-OUT & OPMAAK

Van de Manakker, Grafische communicatie, Maastricht (mvandemanakker@xs4 all.nl).

EDITING SUMMARIES

Jan Klerkx, Maastricht.

DRUK

Grafiegroep Zuid, Swalmen.

copyright Auteursrecht voorbehouden. Overname slechts toegestaan na voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 0028-1107

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

